

LOKÁLIS INTEGRÁCIÓK ÉS DEZINTEGRÁCIÓK NYOMÁBAN MARCALIBAN

[DOI 10.35402/kek.2020.2.5](https://doi.org/10.35402/kek.2020.2.5)

Absztrakt

A tanulmány azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy mely mechanizmusok és folyamatok segítik az integrációt, illetve melyek hatnak azzal ellentétes irányban a Somogy megyei Marcali esetében, különböző szinteken a globálisról a helyi szintekig. A kisváros pozíciójában az egyik legmeghatározóbb tényező a poszt-szocialista, s egyben félperiférikus helyzetéből fakadó, elsősorban gazdasági függőségi viszonyrendszer: az olcsó munkaerő, a képzett munkavállalók elvándorlása, a munkavállalók és a munkáltatók kiszámíthatatlan, kiszolgáltatott helyzete, s a kisvárosok, illetve a környező falvak elnéptelenedése. Ugyanakkor legalább ennyire fontos szerepet játszik a helyi viszonyok meghatározásában a 2010 után bekövetkezett államosítás és központosítás, amely többek között kiszervezte a kisvárosok kontrollja alól az oktatást és az egészségügyet is. Az interjúk során a szubjektív elbeszélésekből kirajzolódott a veszélyeztetett városi integráció és a szétziláló közösségek képe is, amelyet a „hanyatlás narratívájának” neveztem el, s amely egyaránt vonatkozik a gazdasági, a társadalmi és a kulturális színterekre is. Ebben a kontextusban a tanulmány arra is kereste a választ, hogy milyen megoldásokat tudnak nyújtani a városi integrációs kihívásokra a helyi gazdasági, politikai és kulturális élet vezetői és meghatározó szereplői, milyen erőforrásokat tudnak mozgósítani, s milyen helyi válaszokat tud kidolgozni a kisvárosban ez a lokálisan integrált réteg.

Abstract

This paper examines the mechanisms and processes that facilitate integration, as well as the ones that act against it on various levels, from the global to the local, in the case of a Hungarian small town, Marcali, in Somogy county. The most important factor determining the situation of the town is the (primarily) economic dependence, stemming from its post-socialist position, coupled with a semi-peripheral global position, which means: cheap labour; out-migration of skilled workers; the unstable, vulnerable situation of both employers and

employees; the depopulation of small towns and the surrounding villages. At the same time, national politics play a similarly important role in determining the local relations in the town, such as the nationalization and centralization that has taken place after 2010, as a consequence of which education and health care, among others, have been removed from the control of the towns. Throughout the interviews, the subjective narratives outlined an image of an endangered urban integration and disarranged urban communities, which I have called the „narrative of decay”, which affects the economic, social and the cultural sphere as well. Within this context, the paper seeks to explore what kind of solutions can the leaders of the local economic, political and cultural life offer to the challenges of urban integration – what kind of resources can they mobilize, and what kind of local answers can this locally integrated group provide.

I. Integrációs és dezintegrációs folyamatok Marcaliban: bevezetés

Hogyan szerveződik az élet egy magyarországi kisvárosban? Milyen integrációs erők hatnak helyben, illetve milyen integrációs erőket tud mozgósítani a város középső és felső középosztálya? Milyen területeken tud ez az integráció megjelenni? Milyen folyamatok veszélyeztetik a város integrációját? Ezekre a kérdésekre kerestem a választ terepmunkám során, helyszíne a Somogy megyei Marcali, amely egyben a Marcali járás közigazgatási központja. Harminchét település tartozik ide, ami nyilvánvalóan meghatározza a városi élet dinamikáját és a város település-struktúráját is. A kutatásom azonban elsősorban magára a városra fókuszál, a várost érintő sarkalatos kérdésekre, társadalmi feszültségekre és az összetartó erőkre, vagyis a városban zajló integrációs folyamatokra voltam kíváncsi, mégpedig a várost meghatározó, aránylag jól pozicionált, tehát az integrációra hatással bíró középosztály tapasztalatain, integrációs mechanizmusain keresztül.

Fontos mindvégig szem előtt tartani, hogy a városra, mint integrációs térre egyszerre hatnak a

globális és az országos szintű erőviszonyok, és a helyi viszonyrendszer ezen a meghatározott kontextuson belül tud kialakulni, ami egyszerre három, egymásra épülő és egymásba ágyazott viszonyrendszert jelent: a globális, az állami és a helyi. A félperiférikus államstruktúrában belül elhelyezkedő kisvárosi színteret alapvetően meghatározzák a nemzetközi, elsősorban gazdasági függőségi erőviszonyok, a centrum és a periféria viszonyai, a kelet-közép-európai poszt-szocialista régió, mint olcsó munkaerőforrás a nemzetközi szinten, a területi egyenlőtlenségek (Éber et al. 2014), a centrum, illetve a jóléti államok 2008-as világgazdasági válsága, és annak lecsapódása a félperiférián, valamint a középosztálybeli pozíciók fenyegetettsége (Gagy 2019). De ide tartozik még a környező falvak és a kisvárosok folyamatos elnéptelenedése különböző helyi és globális összefüggések következtében, a falusi lakosság elvándorlása a városba (Lennert 2019), amelyek közül egyik sem helyi specifikum. A tanulmány ezt a szempontot mindvégig szem előtt tartja, ugyanakkor emellett elsősorban másik két szintet vizsgál: azt a függőségi viszonyrendszert, amely túlnyomórészt a 2010 után szerveződött, erősen központosító, paternalizáló, és a neoliberais, neokonzervatív és etatista elemeket egyszerre mutató államstruktúra (Szikra 2016) hatásaiból következik, illetve ezekre a központosító kihívásokra adott helyi válaszokat, stratégiákat. A harmadik szint a helyi hagyományokra, viszonyrendszerekre fókuszál, a helyi adottságokra, erőforrásokra, hagyományokra, helytörténetre ezeken a tágabb kontextusokon belül.

Az integrációs folyamatok és mechanizmusok vizsgálata során a város életében betöltött, jelentősebb ágensek narratíváira támaszkodtam: ezek a Kovács et al. (2017) rétegzett, többtényezős integrációs modelljei alapján a *lokálisan integráltak* csoportját jelentik: azok a szereplők, akik aktívan részt vesznek a város életének szervezésében a politika, gazdaság, kultúra, oktatás, média területén, aktívak a közéletben, gazdag a kapcsolathálójuk, alacsony a szubjektív kirekesztettség-érzetük. Ez az a csoport, amely a legtöbb politikai, gazdasági, kulturális és kapcsolati tőkét tudta felhalmozni, és ennél fogva a legaktívabban vesz részt az integrációs folyamatokban is. Azt vizsgáltam, hogy ez a helyi vezető réteg, a közép- és felsővezetők milyen integrációs mechanizmusokat működtetnek, hogyan, milyen ügyeken keresztül identifikálódnak a várossal, hogyan működtetik az integrációs mechanizmusokat. Az integrációs folyamatok elemzése közben az is kivilágolt, melyek

azok a csoportok, akik kívül rekednek rajta: a tanulmány a kívül rekedtségre is külön kitér.

Az interjúkból mindezek mellett elég markánsan kirajzolódott egy másik vonulat is, amelyet a „hanyatlás narratívájának” neveztem el: az elhalványuló, veszélyeztetett városi integráció képe, egy közösségi tapasztalat a közelmúltban még aktívan működő társadalmi hálóról, jó oktatásról, pezsgő kulturális életről, és nem utolsósorban jó gazdasági lehetőségekről, stabil egzisztenciáról, amelyhez képest az informátorok a jelen kort viszonyították. Ebben a narratívában mindezek az értékek a munka világról, perspektíváról, biztonságról egyre halványulnak, és felváltja őket egy általános bizonytalanság érzete, melyet feszültségek és generációs meg nem értettségek jellemeznek. Míg ezeket a jelenségeket sem lehet elvonatkoztatni a globális folyamatoktól, amelyekben meghatározó szerepet játszik többek között a technológiai megújulás is, és mindazok a változások, amelyek ehhez kapcsolódnak (mind a termelésben, mind a kultúrában, mind az emberi viszonyok szintjén), elsősorban mégis a helyi vonatkozásait, értelmezéseit vizsgáltam.

Ez az időbeli váltás nem egy konkrét töréspont-ra utal a város életében, hanem egy folyamatot jelölt, és amely egy lassú, de folyamatos hanyatlásra utal a város életének számos színterén. Ennek alapján a rendszerváltozás utáni Marcali életében két, egymástól elkülönülő korszak különíthető el:

- 1) a felvirágzás, a lehetőségek korszaka: ez az időszak az 1990-es évektől nagyjából a 2000-es évek közepéig terjed, és nagyrészt a gazdasági konjunktúra határozza meg, de (vagyis részben ennek hatására) a városi élet más területein is fellendülés tapasztalható. Marcali a szerencsés fekvésének,¹ adottságainak és a sikeres városmenedzsmentnek köszönhetően számos vállalatnak, vállalkozásnak ad otthont, több iskola működik, üzemel a városi kórház, majd az EU-hoz való csatlakozás során tovább bővülnek a pályázati források.

1 Marcali helyzeti előnyei egyrészt földrajzi fekvéséből adódnak, ami elsősorban a Balaton közelségét jelenti, hiszen Marcali része a Balatoni fejlesztési régióknak, illetve a Dél-dunántúli régióban fontos kapcsolódási pontnak számít. A város jó természeti adottságokkal is rendelkezik, vízforrásokban, halastavakban gazdag, s a közelében található a boronkai tájvédelmi körzet. A város kultúrája hosszú múltra tekint vissza, hiszen már a XV. században városi rangot kapott, iskolája is volt. Marcali a 68-as főút és a 37-es vasúti vonal mellett fekszik, az M7-es autópálya közelében.

2) lassú hanyatlás: ennek az időszaknak nehéz meghatározni a kezdőpontját, mégis van néhány komponens, amelyhez köthető. Egyrészt az EU-s csatlakozás utáni átalakulások, amelyek csak részben váltották be a hozzájuk fűzött reményeket (forrásteremtés), ugyanakkor sok bizonytalansággal is jártak. Ezt jól illusztrálja többek között a „projektifikáció” problémája, vagyis a rövid távú, projektalapú struktúra, amely átszervezte a termelés, a kultúra és a forrásszerzés logikáját mind a gazdasági, mind a kulturális életben (lásd ennek hatását a vidékre és az agráriumra Kovách – Kučerová 2006, vagy a civil társadalomra jelentett hatásátit Börzel – Buzogány 2010). Ezek a központosító törekvések különösen megnehezítették a kisvárosok helyzetét, amelyek egyben más, helyi, regionális és országos erőviszonyok nyomásainak is ki vannak téve, ugyanakkor nehezen tudnak hosszú távú stratégiákat nyújtani. Emellett szerepet játszott a gazdasági világválság 2008-ban (illetve a központosító intézkedések 2010-ben), amely a várost elsősorban abban érintette érzékenyen, hogy átszervezte a közigazgatást, az oktatást és az egészségügyet, amivel a fontos helyi döntések más-hová kerültek át mind területileg, mind pedig intézményesen. Ehhez járultak hozzá a szintén globális és regionális erőviszonyokhoz is köthető folyamatok, mint a demográfiai válság, az elvándorlás, és a nagyrészt ezekből származó társadalmi feszültségek.

Mivel a változás folyamatai mindössze néhány évtizeden belül zajlottak le, ráadásul a „hanyatlás narratívája” a legutóbbi egy-másfél évtizedben erősödött fel érezhetően, ezért a gyors átrendeződést a helyiek egyértelműen egyfajta morális válságnak érzékelik. Így a városban az integráció folyamatával párhuzamosan kirajzolódta a dezintegráció folyamatai is, mégis fontos hangsúlyozni, hogy a kettő egymás mellett létezik és releváns is, hiszen a dezintegráció narratívájának forrásai egyben a városi integráció ágensei is, s tanulmányom mind az integrációs, mind a dezintegrációs folyamatokra kitér. A helyi integrációs folyamatok elemzését szintén három elkülönülő, bár szorosan összefüggő, főbb dimenzióra bontottam: a politikai, a gazdasági és a kulturális szint, amelyekbe „negyedik dimenzióként” belehelyezem az értékvesztést és a hanyatlást

is, mint időbeli síkot, amely a jelen viszonyrendszerit hasonlítja össze egy múltbeli állapottal. A tanulmány fejezetei ezt a logikát követik.

A kutatás az MTA Kiválósági Együttműködési Program Mobilitás Kutatási Centrum keretében valósult meg, amely magyarországi kisvárosokban vizsgálja az integrációs modelleket. Marcali városában összesen tizenöt, nagyjából egy óra hosszúságú, részben strukturált interjú készíttettem a város meghatározó személyeivel,² városi élet különböző szegmenseiből – politika, kultúra, gazdaság. Az interjú vezérfonalát a kutatócsoporttal közösen határoztuk meg, de az interjúk ettől eltekintve kötetlenek voltak, előre megfogalmazott, konkrét kérdések nélkül. Az interjúalanyok közül egy nem adott engedélyt a beszélgetés rögzítésére, a többi beszélgetésről hangfelvétel készült. Az interjúalanyaim a városvezetés meghatározó személyei, a képviselőtestület tagjai,³ a város életében fontos szerepet betöltő cégek vezetői, a kulturális élet szervezői, a kulturális korzó vezetői, iskolaigazgatók, illetve az alanyok között található egy újságíró és egy biogazdálkodással foglalkozó gazda is. Az interjúalanyokat részben előzetes desk research, részben pedig a hólabda-módszer segítségével választottam ki, vagyis megkértem az alanyokat, hogy ajánljanak egy olyan személyt, aki szerintük a kutatás szempontjából fontos lehet. Érdekes megfigyelés, hogy feltűnően nagy volt az átfedés az ajánlások között, illetve a desk research és az ajánlások között is, ami részben alátámasztotta az előzetes desk research feltételezéseit a helyi meghatározó közép- és felső középosztályról, részben viszont egyfajta „belterjes” viszonyokat is feltételezhet, amit talán egy következő terepmunka során lehetne jobban megvizsgálni.

2 Az interjúk közül hármat kollégámmal, Megyesi Boldizsárral közösen készítettük, míg hármat Megyesi Boldizsár egyedül készített. A terepmunka során nyújtott segítségért ezúton is köszönettel tartozom. Továbbá köszönettel tartozom a projekt vezetőjének, Kovách Imrének, illetve kollégáimnak, Harlov-Csortán Melindának, Balázs Andrásnak, Balogh Karolinának, Patakfalvi-Czirják Ágnesnek, Czirfusz Mártonnak, Vigvári Andrásnak, Kovai Cecéliának és Olt Gergelynek a tanulmány megírásához nyújtott segítségért, a konzultációkért és a szakirodalmi ajánlásokért. Mindemellett a szövegért és az esetleges hibákért minden felelősség engem terhel.

3 Fontos leszögezni, hogy kormánypárti politikusokat minden előzetes szándékomban ellenére nem sikerült utolérni, így interjúkat csak a városi képviselőtestület tagjai közül csak a MOTTE képviselőivel, illetve egy jobbikos képviselővel sikerült interjúkat készíteni.

II. Helyi válaszok a centralizációra: a politikai szintér, mint integráló erő

Ebben az alfejezetben a marcali helyi politikai viszonyokat tárgyalom, és azt vizsgálom, hogy a politikai szintér hogyan tud integrációs erőként működni. A politikát elsősorban lokális szinten nézem, ami itt legfőképpen a városvezetést foglalja magában, és a lokalitás/ szubszidiaritás/ városi autonómia vs. centralizáló államstruktúra problémáját helyezem az elemzés középpontjába. Külön kitérek az ehhez a problémakörhöz kapcsolódó társadalmi feszültségekre is, amelyek bizonyos mértékben a többi elemzési szinten is előkerülnek, de elsősorban a politikai viszonyrendszerből vezetem le őket.

A város egyik erőssége egyértelműen a gazdasági versenyképesség, amely részben a város múltjából, adottságaiból is ered. A korábban katonavárosként is működő Marcaliban meghatározó volt az ipari termelés, és az erős városvezetésnek, jó partnerkapcsolatoknak köszönhetően most is több nagyobb üzem is működik itt, szorosak a testvérvárosi kapcsolatok,⁴ amelyek közül a legkiemeltebb és az interjúk során is leggyakrabban említett a Künzelsauval folytatott testvérvárosi viszony, amely mind a gazdasági, mind a kulturális területen is számos teret nyitott az együttműködésre. A polgármester elmondása alapján a város másik erős pillére hagyományosan az oktatás, illetve az élénk kulturális élet (interjú 7). Marcaliban a hatvanas évek második felében került sor az iparosításra, amelynek nyomán a város lakossága megduplázódott.⁵ „Komplett utcák vannak, ahol tudni lehetett, hogy ők mesztegnőiek, ezek sávolyiak, sámsoniak. A falvakon meg az látszik, hogy az 1500 fős falvakból lettek 7-800-as falvak. De már homogénebb, már nincs ennek jelentősége, hogy te horvátküti vagy” (7. interjú).

A város politikai színterét alapvetően meghatározza az a sajátos helyzet, hogy a rendszerváltás óta, vagyis 1990 óta ugyanaz a személy, Sütő László tölti be a polgármester szerepét, aki korábban az MSZP, 2010 óta pedig az ugyanabban az évben megalapított Marcali az Otthonunk Egyesület (MOTTE) képviseletében vezeti a képviselőtestületet. Itt a MOTTE képviselői vannak többségben; mellettük

három fideszes és egy jobbkios képviselő teszi ki a testületet. Bár az országgyűlési választások az országos tendenciáknak megfelelően rendre Fidesz-KDNP győzelmet hoztak, a helyi választásokon stabilnak és megingathatatlanak tűnik az inkább a baloldalhoz köthető Sütő és a MOTTE. Ez egyben azt is jelenti, hogy a városvezetés 2010 óta folyamatosan ellenzéki pozícióból irányítja a várost, s ezzel együtt a kormánypárti önkormányzati képviselők is ellenzékben vannak a városi képviselőtestületben. E különleges helyzet mellett a legmeghatározóbb probléma, amely a városvezetést érinti, az a közigazgatás központosításának problémája, amely a 2011-es központosító törekvésekkel kezdődött, és erősen korlátozza a városvezetés lehetőségeit olyan döntésekben is, amelyek addig helyben születtek, illetve amelyek továbbra is helyben fogalmazódnak meg. Ahogy Pálné Kovács Ilona is kiemeli, utoljára a rendszerváltás idején követelte a politikai elit egységesen a decentralizációt (Pálné Kovács 2016). A centralizált államszocialista modell után a kora 1990-es években bekövetkezett a területi irányítás decentralizációja, majd a reformok és korrekciós kísérletek sora után következett „a 2010-ben megválasztott kormány gyökeres, alkotmányos mélységű reformjai sorában az új önkormányzati törvény megalkotása és beüzemelése, egy új területi kormányzási modellt eredményezve” (Pálné Kovács 2016:73). Ezt a változást részben az ellenőrzési, részben pedig a finanszírozási problémák indokolták, ugyanakkor az egészségügyi és a szociális intézmények államosítása teljesen új erőviszonyokat eredményezett, és megszüntette az önkormányzatok korábbi autonómiáját. Ahogy Pálné Kovács fogalmaz: „A megyei önkormányzatok egyszerre szabadultak meg az adósságtuktól és a közszolgáltatási funkcióiktól és tulajdonuktól” (uo. 83). Az önállóság, az autonómia elvesztése érzékeny problémája a városvezetésnek. Ahogy az egyik, a közigazgatásban dolgozó interjúalany fogalmazott: „Amikor a döntéseket helyben hozzák, akkor a képviselőtestület rá van kényszerítve arra, hogy szem előtt tartsa az ott lakó emberek érdekeit. A központosítással ez a szempont teljesen megszűnt” (3. interjú).

A centralizációval kapcsolatos, a város életét alapvetően meghatározó problémát jól illusztrálja néhány, kiemelt jelentőségű helyi ügy Marcali életében: a városi kórház ügye, az iskolák problémája, illetve a részben a globális folyamatokból, részben pedig a helyi átrendeződésekből eredő, növekvő társadalmi feszültségek. Ezeket tárgyalom kissé részletesebben az alábbi alfejezetekben.

4 Marcali testvérvárosai a németországi Künzelsau, a romániai Maroshévíz, a horvátországi Medulin és az olaszországi Morrovalle.

5 6000 főről 12 000-re duzzadt – ez a szám tartotta magát egészen a kétezres évek elejéig, amikor is elindult a lassú, ám konzisztens lakosságcsökkenés.

1. „Sérülékeny távszerelem”: a városi kórház és az iskolák államosításával kapcsolatos problémák

A marcali kórház problémája napi szintű közbeszédék témája, hiszen a város büszkeségéhez tartozott, és az államosítások következtében szintén rövid időn belül komoly átalakulásokon ment keresztül, amikor a megyei központ, a kaposvári Kaposi Mór Kórház alá rendelték. Mivel Marcali járási központ is, ezért harminchét település ellátására tervezték a szolgáltatásokat is, amelyeknek egészen 2011-ig el kellett látnia ezeket a környékbeli településeket. Ide tartozik a Marcali Kórház is, amelyet 2006-ban állami támogatásból 1,8 milliárd forint-értékben rekonstruáltak, amelyhez a városnak önerőt is hozzá kellett tennie 180 millió forint értékben (2. interjú), amelyből egy új műtői tömböt és korszerű szülészeti létesítettek. Az átalakulások nyomán azonban nem pusztán a fontosabb döntések kerültek át a kaposvári kórházhoz, hanem a felújított kórházi épületek egy része is kihasználatlanul maradt. Ahogy az egyik, közigazgatásban dolgozó interjúalany fogalmazott:

„Az átszervezések nyomán néhány kórházi épület használaton kívülre került, pedig volt terv az átalakításra: idősök bentlakásos otthonává akarták alakítani. Viszont az új jogszabály szerint államosították minden épületet, amely 1990 óta egészségügyi feladatot lát el. Úgyhogy ezt is vitték. Nem vagyongazdálkodásba került, hanem még a tulajdonjog is az állam kezébe került. Ezzel az állam magára hagyott jó néhány épületet, Marcaliban kettőt-hármat is, 2012-ben. Többször kértük, hogy hadd vehessük kezelésbe, mert Budapestről nem tudhatják, hogy hány centi a fű, kell-e fűvet nyírni, de ezt mindig elutasították, pedig semmire nem használták” (2. interjú).

Az átalakítás pedig nem pusztán a vezetőséget, hanem a betegeket is közvetlenül érinti. Egy másik, szintén a közigazgatásban dolgozó interjúalany a betegek szemszögéből világítja meg ugyanezt a problémát:

„Nagy probléma, hogy itt nincs szemészet, nincs onkológia... Azzal, hogy a marcali kórházat a kaposvári alá szervezték, és ezáltal mi egy telephely lettünk... az a helyzet következett be, hogy amit a kaposvári kórház nem hagy jóvá, az nincs. Ez azt jelenti, hogy minden döntés Kaposváron születik: hogy milyen anyagokat kap a labor, hogy milyen műtétet

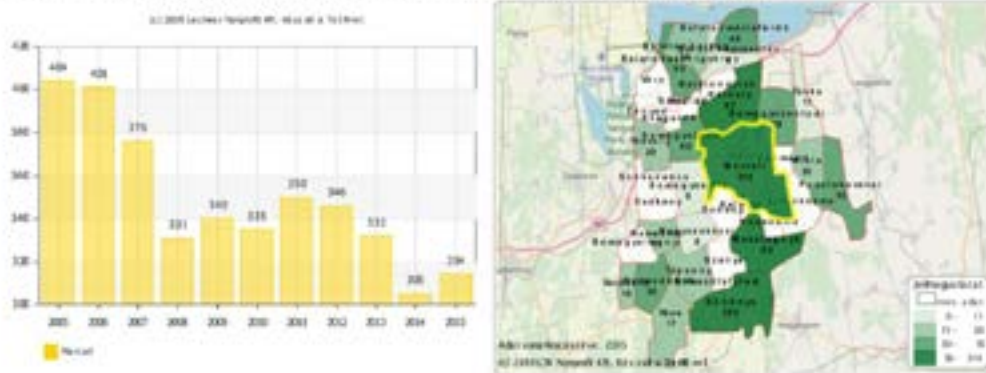
végezhetnek, hogy hány aktív ágy van. Mi azt látjuk, hogy folyamatosan zsugorodik a kórház, csökken a rendelési idő, és mondjuk egy héten egyszer van szemészeti rendelés. Tudom, mert idős szüleim vannak, és sokszor mi is Fonyódra vagy Keszthelyre megyünk, ha azt akarjuk, egy éven belül sorra kerüljünk” (9. interjú).

A kórházzal kapcsolatos átalakítások ugyanakkor magukkal vontak egy sor egyéb problémát is, amelyek túlmutatnak az egészségügyi helyzeten. Mivel csökkent a helyi kórház kapacitása, illetve alapjaiban szerveződött át az egészségügyi ellátás, ezért az orvosok és az egészségügyi dolgozók között is megkezdődött egyfajta ingázó életmód. Ezért azok az orvosok is, akik korábban a kórházhoz kötődtek, továbbálltak, vagy ha rendelnek is Marcaliban, nem tartózkodnak életvitelszerűen a városban, így nem vesznek részt a város kulturális életében, a fogyasztásban sem. Az egyik önkormányzati képviselő ezt a problémát így foglalta össze:

„Az államosítással jelentősen csökkent az orvosok száma, akik itt voltak főorvosok, szinte mind elment, talán csak a sebész maradt, a szülész Zalaegerszegen lett főorvos, a belgyógyász Keszthelyen, s aki korábban igazgató volt, most Nagykanizsán van. Elment jó néhány sebész orvos. Nagyon jó sebész volt, ide jártak a Dunántúlról a kosárlabdázók, kézilabdások. Most van néhány jó új orvos, de a nagy része nem itteni, csak ide jár rendelni. Ezelőtt 10 évvel a kórházi orvosok a városban jelentős értelmiségi réteget alkottak, ami minden szempontból nagyon fontos volt. Ez mára gyakorlatilag megszűnt. Ma zömében nyugdíjas korú orvosok laknak itt. Mert az 5 felnőtt, a 2 gyerekkörzet és a 3 fogorvos városi fenntartású, ők itt is laknak, de a kórházi orvosok nem. És az ő hiányuk a város kulturális életében is érződik. Ők jártak színházba, megjelentek színházi rendezvényeken, kiállításokon. A főorvosok, sebészek szavára adtak a városban, hiszen ők megfogalmazták egy igényt, egy elvárást. Nem beszélve arról, hogy egy osztályon még rajtuk kívül 5-6 orvos volt. Mostanra pedig gyökeretelenné váltak, és nem vesznek részt a város életében, legfeljebb ott, ahol laknak. Ez az értelmiségi réteg nagyon hiányzik a városból” (5. interjú).

Óvodába beírt gyermekek száma (fő)

Az óvodába felvétel és az adatszolgáltatás időpontjában az óvoda nyitvatartásában szereplő gyermekek száma.

1. ábra: Óvodába beírt gyermekek száma (Forrás: TeIR)

	Marcali					
	1999	2001	2009	2010	2019	2017
Egy közepi népesség	12,684	12,649	12,225	11,618	11,447	11,193
Általános iskolák száma	3					
Nappali tagozatos, általános iskolai tanulók száma	1,356					
Általános iskolai feladatellátási helyek száma (gyógypedagógiai oktatással együtt)		3	3	3	3	3
Nappali tagozatos, általános iskolai tanulók száma (gyógypedagógiai oktatással együtt)		1,296	1,182	1,109	968	
Szakközépiskolák száma	1					
Nappali tagozatos, szakközépiskolai tanulók száma	272					
Szakiszkolai és speciális szakiszkolai feladatellátási helyek száma		1	1	2	1	
Nappali tagozatos, szakiszkolai és speciális szakiszkolai tanulók száma		221	198	262	194	
Középiszkolák száma	2					
Középiszkolai tanulók száma (gimnázium, szakközépiskola)	347					
Gimnáziumi feladatellátási helyek száma		1	1	1	1	
Szakközépiskolai feladatellátási helyek száma		2	2	2	2	
Nappali tagozatos középiskolai tanulók száma (a heti, nyolcórás gimnáziumok megjelölt előfolyamával együtt)		419	382	394	254	
Más településről bejövő középiskolai iskolai tanulók száma a nappali oktatásban	74	77	146	143	101	
Más településről bejövő általános iskolai tanulók száma a nappali oktatásban				279	254	

2. ábra: általános- és középiskolai tanulók száma (Forrás: KSH)

Marcaliban egy gimnázium működik, egy szakközépiskola, két nagy általános iskola, amely bevonzza a környékbeli diákokat, illetve egy zeneiskola és egy gyógypedagógiai iskola, vagyis, ahogy fentebb is szerepel, a környék számára fontos oktatási központként szolgál hagyományosan. Ennek ellenére az iskolák államosítása miatt az oktatásban is nagyon hasonló problémák jelentkeznek, mint az egészségügyben. Ahogy ez egyik vezető pedagógus fogalmazott, az állami fenntartás nagyon leszűkítette a helyi iskolák mozgásterét, a napi tevékenységeket nagyon megnehezíti ez a függő viszony:

„Sok feladatot levettek a vállunkról, viszont elvettek sok olyat, ami szerintem hozzánk tartozik. Itt van például az épület felújítása. Az épület üzemeltetője a tanterületi központ. Az egységes, közös működési elvek miatt sok pozitívum van, de a napi tevékenységekre jobban

kellene fókuszálni. Egészen más, ha találkozunk, és tudunk beszélgetni, de vannak dolgok, amelyeket telefonon, emailben nem lehet elintézni. Működhet úgy egy család, hogy a családapa Londonból, telefonon irányít mindent? Ha mi egy család vagyunk, akkor ennél sokkal több közvetlen kapcsolatra van szükség. De az ilyenek, mint a távoktatás, meg a távszerelem – ez nagyon sérülékeny”.

Ugyanerről a problémáról: a távoli, központi erőktől való függéstől, a kiszolgáltatottságról, a helyi döntések ellehetetlenítéséről számolt be egy önkormányzati képviselő, aki egy gyakorlati példán keresztül illusztrálta a központosítás miatt felmerülő, napi szintű kihívásokat:

„Amikor beázott a tető az iskolában, akkor jött a felháborodás, hogy miért nem az

önkormányzat újíttatja fel. Hát azért, mert nem teheti. Mert minden a KLIKhez tartozik, még egy felújítást se lehet elvégezni, úgyhogy elkezdtem utánajárni, hogy mit tudunk tenni azon túl, hogy szólunk a siófoki KLIKnek. Állítólag jó a munkakapcsolat az ottaniakkal, de ez a gyakorlatban úgy néz ki, hogy a polgármester úr odaszól párszor, majd 2-3 hét elteltével elküldenek egy embert, aki megnézi, hogy mi történt” (9. interjú).

Le kell szögezni ugyanakkor, hogy az oktatás területén sokkal erőteljesebben közrejátszik az elvándorlás és általánosabb demográfiai problémák is, amit jól prezentál az óvodai beiratkozások számának csökkenése az utóbbi években az 1. ábrán, illetve az iskolába beíratottak száma a 2. ábrán.

Az említett általános iskolák közül az egyikben, az egyik vezető pedagógus elmondása szerint nagyjából 15 éve kezdődött meg a létszámcsökkenés: 2000-ben még 718 tanulója volt az iskolának, mostanra pedig nagyjából 520 fő. A csökkenő tendencia 2015-ben megállt ugyan, de ennek az az elsődleges oka, hogy a hiányt a környező falvak elnéptelenedő iskolái töltik be, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a tanulók 42%-a utazik naponta a környező városrészekből és a Marcali környékbéli településekről. A pedagógus szerint: *„Ez iszonyatos nagy szám, nagyon sok gyerek utazik napi szinten, és az ő utazásuk megszervezése, fogadásuk, elbocsátásuk komoly logisztikai kihívást jelent. Van olyan járat, amire a fenntartó köt szerződést” (6. interjú).*

Ugyanerről a jelenségről számolt be egy másik iskolavezető pedagógusa, ahová szintén az egész járásból származnak diákok, akik miatt az órarendet is át kell alakítani, hiszen *„nagyon rossz a közlekedés, és nem szeretjük, ha a kicsi gyerekeknek emiatt túl korán kell kelniük, mert akkor fáradtak lesznek, nem is tudunk akkor mit kezdeni velük” (8. interjú).*

A tanulók vándorlása a falvakból a városok felé⁶ az utóbbi néhány év eredménye, aminek több oka is van: egyrészt a városi iskola több lehetőséget nyújt, mind pedagógiai (nyelvtanulás, művészeti foglalkozások), mind pedig források szempontból (külföldi csereutazások, szakkörök). A vándorlás másik oka pedig ennél sokkal prózaibb: az utóbbi években fokozatosan zárnak be a környékbéli falvak iskolái. Ezt támasztotta alá egy, a közigazgatásban dolgozó informátor is, aki szerint *„ebben az évben megszűnt*

Pusztakovácsiban a felső tagozat, két éve megszűnt Niklán teljesen az iskola, a sávolyi iskola is a megszűnés határán van, közel van hozzá a mesztegyői is, Nemesvidon már csak alsó tagozat van, a felső ide jár hozzánk” (4. interjú). Ez a jelenség a helyi tanulókat is érinti, hiszen a családok magas fokú mobilitása miatt nagy a mozgás az osztályon belül is, hiszen tendenciózan előfordul, hogy egy gyerek a családjával elköltözik egy vagy két évre, majd visszatér, ami nagyon komoly kihívások elé állítja a pedagógusokat is (6. interjú).

Az elvándorlás és a demográfiai csökkenés a pedagógusokat nem csupán közvetetten érinti, hiszen az elöregedés miatt az utánpótlás problémája a pedagógus-állományban is jelentkezik. Szinte minden, az oktatásban érintett interjúalany beszámolt arról, hogy a kollégák jelentős része 45 és 60 év közötti, és az utánpótlást jelenleg csak a környező falvakból zajló elvándorlás miatt tudják megoldani, és többen is beszámoltak arról, hogy komoly hiány van pályakezdő pedagógusokból.

2. Szárnyakat ragasztani: a lokális integráció társadalmi vonatkozásai Marcaliban

Mind az interjúkból, mind a különböző statisztikai adatokból világosan kiderül, hogy a Marcali lakossági szerkezetén belül viszonylag rövid időn belül jelentős átalakulások történtek, amelyek a város életének minden színterébe begyűrűztek. Ezeket a jelenségeket a következő, jól elkülöníthető, de egyben szervesen összefüggő folyamatokra lehet bontani: a már feljebb is említett elvándorlás, a demográfiai változások, valamint a nyomukban keletkezett lokális társadalmi feszültségekben. Ebben az alfejezetben ezeket a folyamatokat fogom elemezni.

A népességfogyás az utóbbi 10-15 évben lett tapintható a városban, amikor is évről évre, kisebb megtorpanásokkal bár, de folyamatos csökkenésnek indult a lakosság létszáma⁷ (lásd 3. ábra).

A lakosság csökkenése mellett sokkal nagyobb problémát jelent az elöregedő társadalom, s bár mindkét folyamat nagyjából követi az országos tendenciákat, komoly problémákat okoz helyben.

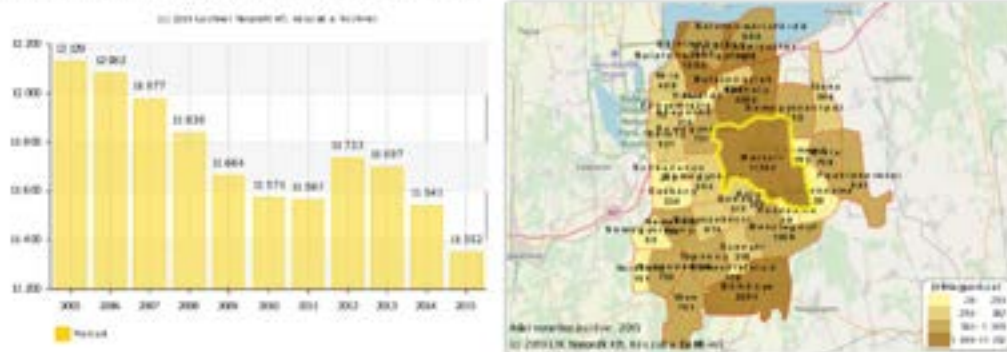
Az interjúk során a kor, illetve a korcsoporthoz tartozás erősen kirajzolódott, mint az integrációt meghatározó tényező, ugyanis egy bizonyos, nagyjából 40 és 60 év közötti korcsoportnak vannak

⁶ A KSH-nál erre vonatkozóan csak 2015-ig vannak adatok, így ennél az adatnál az állítás csak narratív forrásokra tudott támaszkodni.

⁷ Bár a TeIR adatai csak 2015-ig terjednek, a 2018-as évre becsült lakossági összlétszám a cenzusból levezetve 11 169 főre tehető (forrás: KSH).

Lakónépesség (fő)

A lakónépesség az adott területen lakóhelyi rendelkező és másutt tartózkodási hellyel nem rendelkező személyek, valamint az ugyanazon területen tartózkodási hellyel rendelkező személyek együttes száma.

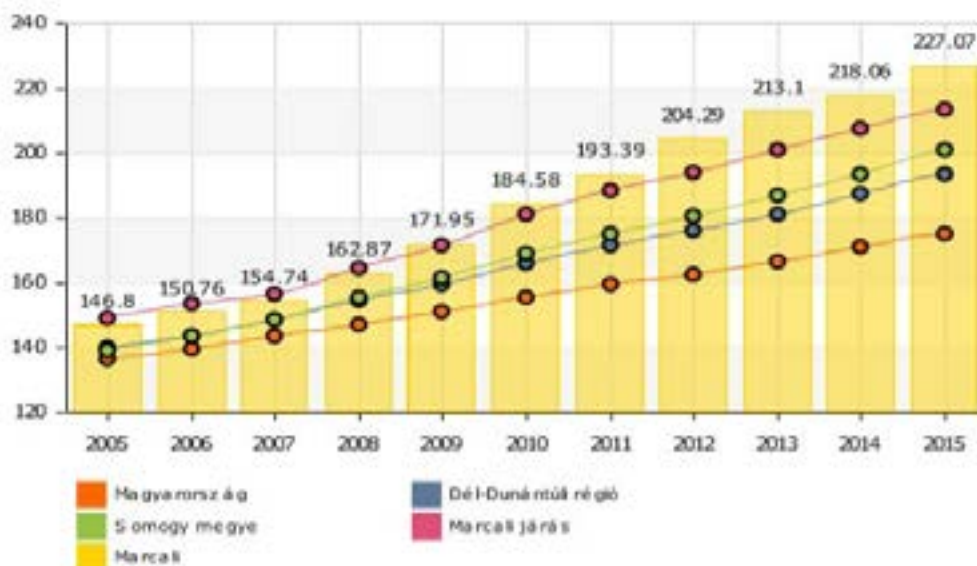

3. ábra: Lakónépesség (forrás: TeIr)

Öregedési mutató

Állandó népességből a 100 0-14 évesre jutó 60-x évesek száma

(c) 2019 Lechner Nőrgroff Kft. Készült a TeIR-rei.

4. ábra (forrás: TeIR)

a legközvetlenebb tapasztalatai az értékvesztésről a városi életben, és ők azok, akik a leghatározottabban képviselték a hanyatlás narratíváját. Mivel ebből a körből került ki leginkább az a közép- és felsővezetői réteg, akik fontos szerepet játszanak a város életében, ezért arányuk a kutatásban is felülreprezentált, vagyis az ő narratívájuk, az ő szempontjaik érvényesültek az elemzés során a leginkább. A lokálisan integráltak ebben

a korcsoportban képviseltetik magukat leginkább, hiszen ők egy még aktív, a nyugdíjkorhatáron belüli korcsoport, akik fiatalon egy fellendülő, lehetőségekkel kecsegtető kisvárosi életbe tudtak integrálódni, megteremtették az egzisztenciájukat, szakmai sikereket értek el, családot alapítottak és stabil gyökereket vertek a városban, amelynek egyben fontos szereplőivé is váltak. Ugyanakkor még aktív korukban tapasztalták meg a hanyatlást

is, és központi narratívaként jelenik meg az ő interpretációjukban az akkor és most közötti éles határvonal, az értékteremtés és az értékvesztés narratívája, amelyet ugyanakkor a gazdaságra és a demográfiára jellemző adatok is alátámasztanak. A személyes elbeszélésekbe elkerülhetetlenül vegyülnek nosztalgikus elemek is, hiszen az anyok a saját fiatalkorukról is emlékeztek egyben, amely azonban egybeesett a város életének egyik fellendülésével, a rendszerváltás utáni relatív konjunktúrával. Koránál és egzisztenciájánál fogva ez a csoport a városban tervezi a jövőjét, s mind egzisztenciálisan, mind szociálisan erősen kötődik a városhoz. Az alanyokra jellemző, hogy többnyire a hivatásukhoz is erős szálak fűzik őket, és erősen lojálisak a munkahelyükhöz, ami azért is fontos, mert közülük sokan a rendszerváltás utáni években kezdték meg karrierjüket, és meghatározó szerepük volt a munkájuk, munkahelyük formálásában, azonosulnak vele, sajátjuknak tekintik, amely éles kontrasztba állítható azzal a fluiditással és mobilitással, amely a jelenlegi munkaerőpiacot jellemzi. Életpályájukra jellemző az alacsony mobilitás, többnyire marcali születésűek, vagy a közvetlen környékről származnak, vagy pedig fiatalon kerültek Marcaliba, és egész életüket ott élték le, illetve a jövőjüket, valamint a nyugdíjas éveiket is jellemzően a városban képzelik el. Ezzel együtt, hiába derült ki az elbeszéléseikből egy konzisztens lojalitás a város és a város színterei felé, ugyanez a lokális integrált réteg ugyanakkor a gyerekei számára már egyértelműen máshol képzelel el a jövőt. (Paradox módon az okok között maguk a megszólalók is sérelmezték, hogy aki csak teheti, elmegy a városból, és emiatt megváltozik a város jellege, arculata, és a város nyújtotta lehetőségek is). Ahogy az egyik alany, egy magas beosztású vállalati vezető fogalmazott: „A lányaimra próbálok szárnyakat ragasztani. Még csak általános iskolások, de próbálok mondani nekik, hogy innen menjenek el. Még ne Szegedre, és még semmiképpen se Pestre, de kicsit próbálják ki magukat. Nem rossz az itteni gimnázium se, de ha boldogulni akarnak, könnyebb dolguk lesz, ha egy erősebb iskolát keresnek” (10. interjú). Az interjúalanyok közül, egyetlen esettől eltekintve⁸ mindannyian arról számoltak be, hogy a gyerekeik már más városban élnek (a helyi elvándorlási mintáknak megfelelően ez a környékbeli nagyvárosokat, Budapestet, illetve

Nyugat-Európát is jelenti), vagy pedig, ha kisebb gyerekekről van szó, akkor arra ösztönzik őket, hogy máshol próbáljanak szerencsét, menjenek el.

Habár a mutatók alapján a város lakossága nagyjából ezer fővel csökkent az utóbbi 10-15 évben, a valós csökkenés mértéke valószínűleg ennél is drasztikusabb, hiszen sok marcali lakos dolgozik külföldön idénymunkásként, vagy pedig rendszeresen ingázik. Ezeknél az ingázóknál azonban fennáll annak a valószínűsége, hogy egy idő után végleg elköltöznek.

„Két-három éven belül külföldön kötnek ki. Először Budapest, ha ott bejön, akkor maradnak, többen mennek Győrbe, Székesfehérvárra, de sokaknak már az első lépés külföld: Olaszország, Németország, Svájc, Norvégia. Családdal együtt mennek. A mostani fiatalok java már érettségi után elmegy, a mi korosztályunk még szenvedett itt öt-hat évet, és amikor beleszúszott hitelekbe, anyagi problémákba, akkor tűntek el. Van, aki nem költözik ki, itt van a családja, és kijár dolgozni, és látom, hogy eszi meg ez a helyzetet a kapcsolatukat. Nekem a sógorom kamionozik és látom, hogy felnőnek úgy a gyerekek, hogy nem találkoznak az apjukkal. Amikor egy éves volt a gyerek, és hazajött a sógorom, a gyerek hozzám bújt, mert nem tudta, ki ez az ember. Persze van az az anyagi helyzet, amikor lépni kell” (9. interjú).

Az elvándorlás mértékén felül végbemegy egy minőségi változás is, hiszen az elvándorlás nagyrészt azokat érintette, akikre egyébként a város támaszkodott: az értelmiséget és a fiatalságot. Ezzel párhuzamosan részben a falvakban kialakult vákuum miatt, részben pedig a város munkaerő-kínálata és a szélesebb lehetőségek miatt megindult egy bevándorlás a városba, elsősorban a környező falvakból. Mindemellett a nagyobb vállalatok már nem pusztán a Marcali járás falvainak munkaerőjét szívják fel, hanem az ország minden pontjáról. A bevándorlók ráadásul nem jelentenek stabil lakosságbázist, hiszen egyrészt nagy a fluktuáció, ami elsősorban azokat érinti, akik a jobb munkalehetőségek miatt érkeztek a városba, de mivel csak gyenge szálakon kötődnek a helyhez, gyorsan tovább is állnak, amint jobb ajánlatot kapnak (ráadásul a mobilis munkavállalók jellemzően nem családdal együtt vándorolnak). A helyi munkaerőpiac pedig – mint azt több interjúalany is alátámasztotta – munkalehetőséget és megélhetést

8 A kivételt a biogazdálkodással foglalkozó gazda jelentette, akinek a fia agrármérnökként végzett, majd a családi gazdaságban helyezkedett el.

is kínál, versenyképes fizetéseket azonban már nagyon nehezen. A másik réteg pedig – akik a városba vándorolnak – elsősorban a környező falvakból elvándorolt szegény családok, akik jobb lehetőségeket keresnek a városban, így egy szegényebb falusi réteg, amely gyakran a roma lakosságból kerül ki, beköltözik a városba.

A demográfiai változások és a lakosság gyors ütemű átalakulása, s egyben a hanyatlás narratívája, amely szorosan összekapcsolódik az autonómia gyengülésével és a kiszolgáltatottság szubjektív érzésével, amelyek együttesen felerősítették a társadalmon belül a dezintegrációs folyamatokat is. Ez leginkább a városi szegénységet, azon belül is elsősorban a roma lakosságot érinti, akik egyrészt a kiüresedő falvakból vándoroltak a városba munkát és megélhetést keresve, másrészt pedig markánsabbak lettek a különbségek a középosztály és a leszakadó rétegek között. Itt párhuzamosan indultak meg azok a folyamatok, amelyek ezt a leszakadást kiélezték, kezdődve azzal, amit Gagyi Ágnes a világgazdasági válság utáni átrendeződés és a megszorító intézkedések nyomán a középosztály lecsúszásával bekövetkezett „pozícióféléstnek” nevez (Gagyi 2019), hiszen az addig aránylag stabil középosztály egyszer csak fenyegetté vált. Hasonlóról ír Feischmidt és Szombati is, amikor a társadalom középrétegét szétfeszítő dinamikákról írnak a középosztály státuszvesztése kapcsán (Feischmidt – Szombati 2018). Ugyanakkor felerősödnek azok a folyamatok is, amelyekről antropológusok számolnak be olyan településeken, ahol erős a társadalmi fragmentáltság, és ahol „a lakók a szomszédos utcákra terhelik mindazokat a veszélyes jelentéseket, amelyek a környéket sújtják a közvélemény részéről” (Kovai 2018:54). Így előtérbe kerülnek azok a különbségtételek (adott esetben, és a jelen helyzetben is a cigány-magyar megosztás mentén), amelyek korábban nem voltak jelen, vagy legalábbis nem voltak láthatóak. Az interjúalanyok közül többen is kiemelték a fent említett láthatóságot, mint problémaforrást, bár konkrét konfliktusról, erőszakról vagy a közbiztonság romlásáról nem tudtak beszámolni. Több interjúalany konkrétan a városi szórakozóhelyek színvonalának romlását is ahhoz kötötte, hogy ezeken a szintereken megjelent a cigány lakosság, de a kulturális élet szereplői is ilyen logika mentén osztották meg a városi tereket:

„Ismerni kell a helyeket, mert a nem-szeretnem helyekre az emberek nem fognak odamenni. Például ott a várdomb, a régi török kori hely, oda nem szeretnek menni az emberek, mert ott van a környéken az etnikum. Az emberek

eleve nem szeretnek odamenni, és nem szívesen tesznek ki semmit, mert úgyis eltűnik. Pedig szépen rendbe tettük, rendezvényt szerveztünk oda, hogy az emberek menjenek oda, töltsenek ott el egy délutánt. De nem szívesen jönnek, pedig a rendezvényen nincsenek is ott” (11. interjú).

Talán nem véletlen, hogy éppen ebben a kontextusban erősödött meg Marcaliban a Jobbik is, a biztonság és a hagyományos értékek tematizálásával, illetve a kormány szociálpolitikai (az érdeemesek és az érdeemtelenek) diskurzusának megteremtésével (Gans 1995; Feischmidt – Szombati 2018; Szikra 2014) a helyi feszültségek a legkiszolgáltatottabb rétegeken csapódtak le. Az érdeemesekről illetve érdeemtelenekről kialakult diskurzus és a társadalmi törések nyomán pedig csökkenni látszik az empátia a kirekesztett csoportok irányában (Váradi 2008). A mindennapi nyelvhasználatba pedig ezzel együtt bekerültek az olyan kifejezések, mint az „elcigányosodás”, amelyekkel eredetileg a szelektív migrációt írták le a periférikus vidéki tereken, itt pedig egyszerűen annyit jelent, hogy a városi terekben megjelent a roma lakosság. Ez a folyamat pedig – vagyis a cigányság láthatóvá válása – a városi terekben nem csupán azért kelt félelmet a többségi lakosságban, mert egy új, a dezintegrációs folyamatokhoz köthető társadalmi válság jegyeként történt, hanem azért is, mert a cigány jelenlét a lecsúszás félelmét jeleníti meg, s az egyéni egzisztenciális bizonytalanságokhoz kapcsolódik (Kovai 2018).

III. Helyi büszkeség és országos-nemzetközi munkaerő-áramlás: a gazdasági szintér, mint integrációs erő

Mint azt feljebb már leszögeztem, Marcali városának egyik meghatározó alappillére a dinamikus gazdasági élet, ami részben a város kedvező földrajzi fekvésének köszönhető, részben pedig történeti okokra vezethető vissza. A hatvanas években kezdődött iparosítással a városban a Mechanikai Művek, a Május 1. Ruhagyár és a Rákospalotai Bördíszmú helyi telephelye, valamint az Egyesült Marcali Termelőszövetkezet voltak a legnagyobb foglalkoztatók. Ezek közül a Bördíszmú és a Május 1. Ruhagyár kifejezetten azzal a céllal került a városba, hogy a fénykorában két laktanyát is üzemeltető város munkahelyeket teremtsen a katonafeleségek számára. Az 1990-es években indult átalakulással,

a privatizációval ezek az üzemek, valamint a helyi munkaerő jó adottságokat kínáltak a beruházók számára. Ezzel vonzotta ide a város az Industrie Elektrik céget, amely ma is 600-700 embert foglalkoztat Marcaliban, és amely elmondások szerint versenyképes munkaerőt tudott nyújtani, hiszen a dolgozók, akik korábban a Szovjetunióknak termelő ELKO számára dolgoztak a gyártásban, „ahol nagyon hasonló munkát végeztek az asszonyok, és jól túrték a monoton munkát” (7. interjú). A városvezetésnek ezekben a beruházásokban meghatározó szerepe volt, hiszen az ELKO gyár épületét is a város vásárolta meg, és kapcsolatai révén idevonzotta a beruházókat.⁹ A város több vállalatban is részese-
dést vállalt az 1990-es évek elején:

„A másik volt a Mustang: itt szintén tulajdonosok lettünk a Budapest Bankkal együtt a Május 1. ruhagyárban, akik bérben varrtak kis tételekben a Mustangnak, így kezdődött ez a kapcsolat, majd a Mustang fokozatosan kivásárolta belőle a Május 1. ruhagyárat, a város pedig még vagy 15 évig tulajdonos maradt. Több nagyobb üzemnél is tulajdonosok voltunk: a Mustangon, a Sole-Mizóban, a bőrdíszműben, a volt autójavítóban, mindenhol volt 6-8% tulajdonunk, és mindenhol azt mondtuk, hogy fizessenek ki 6-8 év múlva, miután megerősödtek. Ez mindenhol így is lett, és sehol nem is maradt benn pénzünk” (7. interjú).

A Marcaliban működő, nagyobb vállalatok közül a Marylla és a Ziehl Abegg története kiemelkedő, és a város életében is meghatározó nem csak azért, mert nagy létszámú munkavállalót foglalkoztatnak, hanem azért is, mert történetük egybefonódik a rendszerváltozás utáni várostörténettel, gyakran felmerültek az egyéni elbeszélésekben, és hozzájárulnak a pozitív városkép kialakításához. A Marylla cég története annyiban egyedülálló, hogy azon kevés vállalatok közé tartozik, amely a rendszerváltás után dolgozói tulajdonba került az MRP (munkavállalói rész tulajdonosi program) keretein belül. Ez a lépés annak a kényszerhelynek köszönhető, hogy a cég a Palota Bőrdíszmű helyi telepeként először önállósodott, majd pedig nem talált vevőt a piacon, és akkor a város segítségével 110 dolgozó felvásárolta a tulajdonjogot, amely most is

34 dolgozó kezében van. Az önállóság, a helyi autonómia kérdése itt is megjelenik, mint érték, mint a cég pozitív imázsának része:

„A siker egyik része, hogy nincs külföldi tulajdonos. A döntéseket nekünk itt, helyben kell meghoznunk. Ha rossz döntést hoztunk, itt nekünk kellett érte a felelősséget vállalnunk, és ahhoz, hogy munkát tudjunk a dolgozóknak biztosítani, akkor nekünk magunknak kellett munkát szereznünk. Nekünk kellett megszerveznünk a gyártást, és nem arra vártunk, hogy majd mások megmondják nekünk. Ha magunknak nem tudtuk megteremteni, akkor nem tudtunk termelni” (13. interjú).

A Magyarországon 1994-ben alapított Ziehl Abegg, egy németországi központú, mezőgazdasági motorokat és ventilátorokat gyártó cég története ettől merőben eltér, és inkább a jó politikai kapcsolatépítés, valamint a sikeres menedzsment áll annak hátterében, hogy a hat fős cégből mára Marcali legnagyobb foglalkoztatójává nőtte ki magát. A város a Mustang cégen keresztül építette ki testvérvárosi viszonyát a németországi Künzelsau városával, s ennek az együttműködésnek lett az eredménye, hogy a városvezetés Marcaliba tudta csábítani a céget. A Ziehl Abegg ma 700-800 embernek ad munkát Marcaliban, elsősorban helyiek és környékbeliek számára. Marcaliban magas a foglalkoztatottság, a munkanélküliség aránya és a munkanélküliek száma folyamatosan csökken (lásd 4. és 5. ábra), ahogy a közfoglalkoztatottak száma mára szinte elenyésző (lásd 6. ábra). Ennek megfelelően nem a munkanélküliség, inkább a munkaerőhiány jelenti a legnagyobb kihívást a városban.

A munkaerőhiány mellett nehézséget okoz még a munkaerő nagyarányú fluktuációja, a hanyatlás narratívájából pedig az rajzolódik ki, hogy bár munkát és megélhetést találni nem nehéz a városban, viszont versenyképes fizetéshez jutni, stabil egzisztenciát teremteni annál problémásabb, így „munka mellett szinte mindenki csinál még valamit, túlórázik, másodállást vállal. A legtöbb tűzoltó is mellette pincér vagy kőműves” (6. interjú). A munkáltatói oldalon is jelentkezett ugyanez a probléma: a vállalatok nem tudnak igazán versenyképes fizetést kínálni, és nagyarányú a munkaerő fluktuációja, ami szintén nehézségeket okoz a termelésben. Ebből a szempontból nehézséget okoz a Balaton közelsége is, hiszen a vendéglátóiparban dolgozóknak nagy hiány jelentkezett az utóbbi néhány évben, ami azt

⁹ Forrás: <https://marcaliportal.hu/index.php/interjuk/22659-negyedszazad-a-koezszolgalatban-beszelgetes-dr-sueto-laszloval-marcali-varos-polgarmesterevel?showall=&start=1>

Munkanélküliségi ráta (százalék)

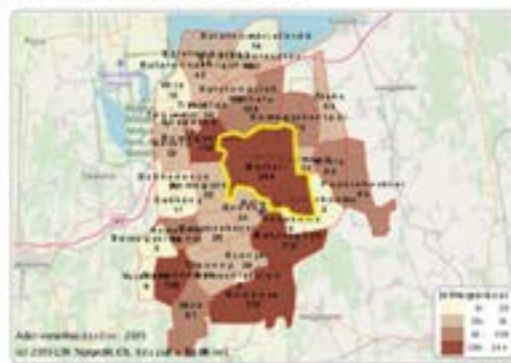
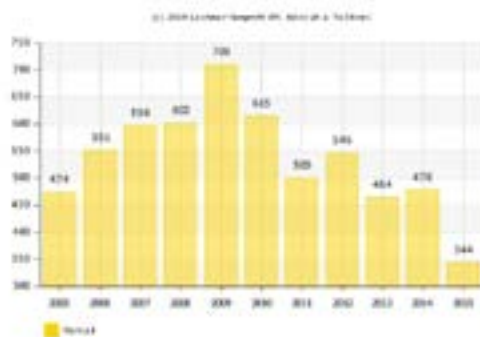
Regisztrált munkanélültek száma szét 15-59 éves átlandó lakosra.

5. ábra (forrás: TeIR)

Regisztrált munkanélültek száma összesen (fő)

Regisztrált munkanélülteket az a személy, aki a munkaviszony létesítéséhez szükséges feltételekkel rendelkezik, és oktatási intézmény nappali tagozatán nem folytat tanulmányokat, és öregségi nyugdíjra nem jogosult, valamint rehabilitációs járadékban nem részesül, és az alkalmi foglalkoztatásnak minősülő munkaviszony kivételével munkaviszonyban nem áll és egyéb kereső tevékenységet sem folytat, és elfolytérkedése érdekében az illetékes kirendeltséggel együttműködik, és akit az illetékes kirendeltség álláskeresőként nyilvántart.

6. ábra (forrás: TeIR)

Közhasznú dolgozók létszáma:

Év	Létszám /fő/	Ledolgozott idő	
		Óra	Nap
2014	72	1891	323
2015	78	3997	667
2016	57	2766	444
2017	21	1316	215
2017 Pártfogós közmunka	7	361	67

7. ábra (GAMESZ – Marcali Városi Önkormányzat Gazdasági Műszaki Ellátó és Szolgáltatószervezete)

eredményezte, hogy a munkavállalók rendszerint otthagyják állandó munkájukat a nyári szezonra, hogy több pénzt tudjanak keresni a Balaton-parti vendéglátásban, majd pedig szeptemberben ismét jelentkeznek munkára (15. interjú). Hiába okoz ez a munkáltatók számára nagy kiesést, a munkaerőhiány miatt tehetetlenek ezzel a helyzettel szemben.

Az interjúalanyok ezt a jelenséget részben az elvándorlással magyarázták, illetve azzal, hogy megszűntek Marcaliban és környékén azok a szakképzések, amelyek korábban biztosították az utánpótlást, mint például a tejipari iskola, vagy a bördíszműves szakirány. A munkáltatók arról számoltak be, hogy a nagyarányú fluktuáción és a kevés jelentkezőn túl komoly problémát okoz, hogy nehéz megfelelő képzettségű dolgozót találni. Egy tejdesszerteket gyártó marcali tejipari vállalat vezetője ezt így foglalta össze:

„Régen beleírtuk a munkaköri leírásba, hogy elvárt az élelmiszeripari végzettség, esetleg tapasztalat csokoládétechnológiában, cukoriparban, tehát bármi, ami egy kicsit is idevág. Ezt mára elengedtük, az évek alatt kitapasztaltuk, hogy ilyet úgyse találunk. Most már jöhet bármilyen szakmából ember, mondjuk azt nem bánjuk, ha van egy érettségije, mert az valamennyire biztosítja, hogy alkalmas, hogy betanítható. Meg már nem is nagyon van ilyen képzés itt a környéken. A mi generációnkban még volt, nekem tejipari végzettségem van, most már az az iskola is vagy 10 éve bezárt.”

A munkaerőhiány nem csupán a munkások szintjén okoz gondot a munkáltatók számára, hanem minden egyéb területen, így a közép- és felsővezetői szinten is. Így azokat a felsővezetőket, akik hosszú évek óta töltik be a pozíciójukat és meghatározó szerepet töltenek be a cégük irányításában, a nyugdíjas éveik közeledtével komolyan aggasztja az a kérdés, hogyan találjanak utódot, ki tudja átvenni a céget, és tudja-e majd ugyanezeket az értékeket képviselni. Itt a hanyatlás narratívája mellett élesen kirajzolódik egyrészt egy generációs törés, ahol az idősebb, vagyis 40 év fölötti generáció nem érti „a fiatalokat”, aggódik az értékek átrendeződése és az átalakuló morál miatt. Ez több elbeszélésből is kiderült, és többen említették, hogy a fiatalok máshogy használják a technológiát, máshogy kapcsolódnak ki, és más az értékrendjük, nehezen viszonyulnak azokhoz a fiatalokhoz, akiknek „az első kérdése az állásinterjújn, hogy van-e wifi, mert kétóránként meg

kell etetnie az állatait és meg kell kapálnia a földjét az Interneten” (9. interjú).

A munkához való viszony, a munkamorál, mint átrendeződő érték motívumai rendszeresen felbukkantak az interjúk során, s a baumani munka-, illetve fogyasztásalapú meghatározottság, tehát elkötelezettség (Bauman 1998) elsősorban egy generációs törésben mutatkozik meg itt: a középkorú és az idősebb korosztály az, aki leginkább a munkáján, a hivatásán keresztül definiálja magát, és a „klasszikusabb” munkafelfogást képviseli, szemben a nagy mobilitású fiatalsággal. Bár ezt a tételt számos társadalomkutató cáfolta empirikus munkákon keresztül (Doherty 2009, vagy Robertman 2015, aki egyenesen úgy fogalmaz, hogy az egyes társadalmi csoportok fogyasztásra vannak *ítélve*), a probléma markánsan van jelen Marcaliban. Az interjúk során rendszeresen elhangzottak olyan megállapítások, mint: „a mi időnkben még nem okozott gondot a három műszak”; „harminc éves koromig rendszeresen bent töltöttem a karácsonyokat és szilvesztereket is, és ezzel nem volt semmi gond”; „a fiatalok már máshogy gondolkodnak, nem ennyire elkötelezettek”; „már más a szemléletük: ha nem tetszik valami, odébb áll”; vagy „ma már senki se akar dolgozni”. Vagyis a rapid társadalmi átalakulások, az egzisztenciális bizonytalanság, a városi élet gyors megváltozása a munka világában is lecsapódva olyan generációs konfliktusokon keresztül jelentkezik, amelyeket a megszólalók az értékrendhez kötöttek.

IV. Az igényhez a szolgáltatást: a kultúra, mint integráló erő

A helyi kultúrateremtés, mint integráló erő talán a legkevésbé problémás terület a politika – gazdaság – kultúra hármasságán belül, és itt mutatkoznak meg a legkevésbé azok a törésvonalak és dezintegrációs erők, amelyek kihívásokat jelentenek a politikai és a gazdasági szférában. A kultúrateremtés Marcaliban egyszerre épül a régmúlta visszatekintő történelmi örökségre, kiemelkedő alakjaira, valamint a – főleg a folklórban gyökerező – helyi szokásokra, illetve hagyományokra, miközben igyekszik megszólítani a még városban maradt lakosságot is. Ezeknek a törekvéseknek az az elsődleges célja, hogy megerősítsék a helyi identitást, a büszkeséget, a helyi kötődéseket a városhoz és a Marcali környéki településekhez, felkutatassák a régióra jellemző hagyományokat mind

a magas-, mind a falusi kultúrában és népszokásokban. A városban a kultúrpolitika stratégiai kérdés, és szoros szakmai együttműködés jellemzi a kulturális központokat és a városvezetést. A város kulturális életének finanszírozásában nagy szerepet játszik a városvezetés, direkt pályázatok kiírásában, illetve a forrásszerzésben nyújtott segítségben egyaránt. Az önkormányzat az 1990-es évek elejétől ír ki pályázatokat magánszemélyek, intézmények és egyesületek számára,¹⁰ amely gyakran sok helyi kezdeményezés egyetlen forrása is. Ez kiemelten fontossá válik olyan szervezetek, kulturális egyesületek esetében, amelyek forrásszegények, s amelyek a nagyobb, EU-s vagy központi finanszírozású forrásokra nem tudnának pályázni.

A kultúrpolitikai törekvések legnagyobb kihívása ugyanaz a strukturális probléma, amely a többi mezőt is érinti: miközben a kultúra fogyasztóinak legfőbb, legkiemeltebb csoportjai a fiatalok és az értelmiség, éppen ezek a csoportok csappantak meg az utóbbi években a legmarkánsabban. Ezt jól illusztrálja az évtizedek óta Marcaliban működő Calypso kórus is, amely részben a városban működő zeneiskolára, zenei kultúrára is épít, és más művészi együttesekkel is együttműködik, közös fellépéseket szerveznek. A kórus rendszeres fellépője a városi rendezvényeknek, a város életéhez szervesen hozzátartozó időszakos fesztiváloknak, mint a szüreti ünnepség vagy a borforraló fesztivál, de egy időben rendszeresen utaztak Künzelsaubá, a testvérvárosba is, az ottani kórus is részt vett Marcaliban a testvérvárosi ünnepségén. A kórus egyik legjelentősebb kihívása a forráshiány, hiszen évek óta nem nyertek működési támogatást a központi költségvetésből. Fenntartásukat kisebb, helyi pályázatokból tudják finanszírozni, marcali illetőségű cégektől pedig materiális támogatást is kapnak (pl. megkapták az *Industrie Elektrik* cég buszát, hogy külföldre tudjanak utazni). A másik, talán még ennél is komolyabb problémát jelent, hogy a tagok átlagéletkora nő, kevés fiatal tagjuk van, többen visszavonultak, jó néhányan elköltöztek, külföldre vándoroltak. A kórus közösségi életében érezhető a változás: *„nagyon sok törzshelyünk volt, néha hajnalig is ott beszélgettünk és megváltottuk a világot, azóta meg nem nagyon van hová mennünk, tízkor minden bezár. Vagy ha meg valahol nyitva van, oda meg mi nem kívánczunk. Nem tudom, hová tűnt a 20-30-as korosztály. Pedig régen a focisták is mindig összejöttek*

10 Forrás: Marcali Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája 2007–2015 <http://www.terport.hu/>

edzés után, volt, hogy el se fértünk, annyi csapat jött össze egyszerre” (10. interjú).

A sportélet szervezése is régi hagyományokra tekint vissza, már az 1900-as évek elején alakultak klubok. Jelenleg a városnak NB III-as labdarúgó csapata van, 1993-ban nyitotta meg kapuit a Városi Sportcsarnok, a MVSZSE (Marcali Városi Szabadidő Sportegyesület) pedig több sportszakosztályt is magáénak tudhat, úgymint a kézi-, kosár- és röplabdát, vagy a birkózást.

A kultúrában és a város emlékezetében kiemelkedő helyet kap a marcali születésű Bernáth Aurél munkássága, s a 2019 nyarán átadott, felújított Bernáth-villa, amely közösségi programokat, iskolai táborokat is befogad, s amely évente 10-12 képzőművészeti kiállításnak ad otthont. A Bernáth-gyűjtemény „Mesteri kékek” c. tárlata a felújítási munkálatok alatt a Marcali Múzeumban volt megtekinthető. A 2003-ban nyílt városi fürdőt 2010-ben Európai Unió, állami, illetve önkormányzati forrásokból újjáépítették fel,¹¹ és a nyári szezon strandolásai mellett a kulturális vezetés számos program helyszínét is ide tervezi, hiszen nagy a látogatottsága és a népszerűsége.

A kultúraszervezésben központi jelentőségű a Marcali Művelődési Központ, amelyhez több tagintézmény is tartozik, s amelynek székhelye a városközpontban található Marcali Kulturális Korzó. A korzó egyszerre jelenti a pályázati forrásokból felújított épületet,¹² s ugyanakkor a „korzó” mint kifejezés már a kulturális központ új vezetőségének a városvezetéssel közösen megalkotott „brandje”, amely egyben igyekszik szimbolikus fogalomként elültetni a korzózást, mint a kulturális fogyasztást leíró tevékenységet. A korzózás az átjárást jelenti egyik helyről a másikra fizikai és műfajok közötti értelemben, a populáris és a magaskultúra közötti átjárhatóságot is szimbolizálja, hiszen a város kultúrpolitikájának célkitűzése, hogy a különböző kulturális egységek, a magaskultúra és a szabadidős kapcsolódás között

11 Forrás: <http://marcali-furdo.hu/a-furdorol/>

12 Az intézményt az önkormányzat újította fel az „Európa Kulturális Fővárosa Pécs 2010” projekt támogatásával, és 2011-ben készült el. Az épület magában foglalja a Marcali Múzeumot, a TAVI Kereskedelmi Televízió stúdióját, a Médiaközpontot, és a Szivárvány Nyugdíjas Egyesület klubját, valamint a Kortárs Galériát, a Folyosógalériát, az Amatőr Alkotók kiállítóterét, konferencia- és mozitermet, számítógépes informatikai termet, tárgyalótermet, egy kisebb színpadot, illetve egy kávéházi-venedéglátó teret. (Forrás: <http://muvhaz-marcali.hu/index.php/intezmenyunk/intezmenyrendszer>)

egységes kapcsolatot teremtsen. A város négy városrészének mindegyikében található egy-egy kultúrház, továbbá a Művelődési Központoz tartozik a Szabadtéri Színpad, és a szintén sok rendezvénynek otthont adó Európa Park. A kultúraszervezés legnagyobb kihívása, hogy megtalálja a helyi lakosság igényeit, és úgy ösztönözze őket az aktív kultúrafogyasztásra. Az alapvető ellentmondás ellenére a városvezetés tudatosan törekszik arra, hogy a helyi büszkeséget, helyi identitást és kötődést elősegítse, s ennek a tervnek szerves része a helyiek kultúrafogyasztása, s azon keresztül a helyi közösségi élet rekonstruálása. Így a város büszkeségeihez tartozik, hogy nagyon látogatott a városi színház, s bár nincs a városnak állandó társulata, és csak vendéglőadásokat szerveznek, amelynek nagy a látogatottsága, s bérlethez „csak kihalásos alapon” lehet hozzájutni (10. interjú). Ezzel együtt a központ azon igyekszik, hogy felmérje az igényeket, és azokhoz igazítsa a kulturális szolgáltatásokat. A kulturális élet egyik magas pozíciójú alakja elmondása szerint saját maga végzett empirikus kutatásokat, megfigyeléseket, hogy fel tudja mérni a közönség igényeit, hónapokon át figyelte, mely előadások aratnak tetszést, miről beszélnek az emberek a szünetben, melyek a teltház produkciók. Az igényfelmérés nemcsak a színházat érintette, hanem más, Marcali életében szokványos kulturális eseményeket is: így hagyományosan az Európa Parkban kerülnek megszervezésre a családi események, és ott szokta a város ünnepelni a majálit is, hiszen a parkot egyébként is túlnyomórészt családok látogatják, és itt vannak a város legjobb játszóterei is. Ahogy az egyik, magas pozíciót betöltő, kultúraszervezéssel foglalkozó interjúalany fogalmazott:

„Változnak az igények folyamatosan, tekintettel kell lenni a közönségre. Ha sok a gyári dolgozó, valószínű, hogy nem fognak két műszak után beülni a Cseresznyészkertre. Ezekből kell kiindulni: Marcaliban van öt gyár, de nincs egyetem, ennek megfelelően kell szervezni a kultúrát is. Ha sok az idős, akkor nem Majkát hozom ide, hanem Korda Györgyöt” (10. interjú).

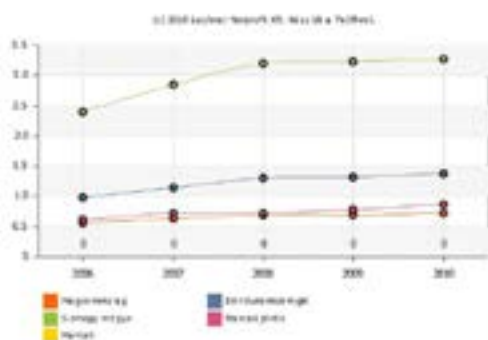
A kultúraszervezésre talán leginkább jellemző a kontrollált autonómia elve: a központi törekvések igyekeznek aktívan bevonni a helyieket, elsősorban az aktív korú, foglalkoztatott, és némi gazdasági és kulturális tőkével rendelkező rétegeket már a szervezési szintbe is és minél inkább alkalmazni a szubsidiaritás elvét, ami a gyakorlatban azt jelenti,

hogy a helyi kultúrházakat ingyen kiadják a helyieknek, ha programot szeretnének szervezni. Ezek a programok többnyire közösségi programokat, születésnapokat, karácsonyi ünnepeket, húsvéti, közösségi tojásfestést takarnak, de ugyanakkor központi törekvésként fogalmazódott meg az is, hogy a helyieket a régi, helyi hagyományok újjáélesztésére ösztönözze a nem titkolt szándékkal, hogy felélné a közösségi életet, kötődéseket teremtsenek. A helyi hagyományokhoz tartoznak az olyan ünnepek is, mint a tekeverseny, amely korábban Marcaliban és a környező falvakban a vasárnapi mise utáni kocsmázáshoz kötődött. A falvakban a lakosság elvándorlásával bezárt sok kocsmá is, és ezzel a teke hagyománya is kikopott, viszont mivel a közelmúltban élt hagyományról van szó, ezért a város forrásokat teremt a felújításra. Külön érdekesség, hogy vannak olyan kocsmák Marcali környékén, amelyek megszűntek, átalakultak bolttá, és jelenleg művelődési házként működnek, vagyis a többször átalakult épülethez rendelték hozzá az eredeti szerepei közül a közösségi funkciót. Az elnéptelenedés, és az annak nyomában fellépett jelenségek, mint a városi terek kiüresedése, szórakozóhelyek bezárása közvetlenül hat a lakosok mindennapjaira, s többen is nosztalgikusan számoltak be arról, hogy fiatal korukban még pezsgő élet volt a belvárosban, most viszont nehéz olyan helyet találni, ahová be lehet ülni beszélgetni, vagy szórakozni az esti órákban. Az okok között elsősorban az szerepel, hogy nincs már meg erre az a kereslet, ami volt akár tíz-tizenöt éve, de a társadalmi szétszakadás narratívái is megjelennek itt, melyek szerint azért járnak inkább a Balaton partjára kikapcsolódni és szórakozni, mert a marcali városi terekben, így a szórakozóhelyeken is megjelentek a roma lakosok.

A generációs törésekre a kultúraszervezés is igyekszik válaszokat adni, hiszen a célcsoportjuk egy részét éppen a gyerekek, illetve a fiatal korosztály képviselik. Az ő számukra szervezte meg a központ a szabadulószoza-jellegű közösségi játékokat, illetve helyet kap a technológia is: a Költészet Napját például az online térben szervezték meg. A fesztiválokkal, tömeges rendezvényekkel – ezzel szemben – éppen az a cél fogalmazódott meg, hogy közösségi jelentésekkel töltsék meg a város tereit, vagy, ahogy az egyik interjúalany mondta, *„hogy kivigyük a kultúrát a város tereire”* (14. interjú). Ennek megfelelően a színházi életen, koncerteken, magaskultúrán túl hangsúlyos szerepet kapnak Marcaliban a városi fesztiválok, amelyekben a helyi ételek, az evés-ivás kiemelt szerepet kap a helyi

Egy főre jutó idegenforgalmi adó (1000 Ft)

Tartózkodási adó (tandém lakosság az önkormányzat illetékességi területén eltöltött szállásgyűjtők) valamint adóutó, pihenőre alkalmas, nem lakossági építményben tartott adó díszlege egy lakosra.

8. ábra

identitás kialakításában, például Csurgó – Megyesi is az étel identitásteremtő szerepéről ír a vidéki közösségi életben (Csurgó – Megyesi 2015). Ilyen a városi strand is, ahol minden nyár elején megszervezik a Fürdő Szezonnyitót, ahol többek között főzőversenyre is sor kerül.

Szintén az identitásteremtő törekvésekhez kapcsolódik, hogy bár Marcali nem nevezhető hagyományos bortermő vidéknek, mégis több városi fesztivál is kapcsolódik a borfogyasztáshoz. Ilyen a nyári Fröccs- és Háziszörp-fesztivál, a februári Borforraló Fesztivál, vagy az őszi Szüreti Fesztivál, ahol minőségi borokat és pálinkákat lehet kóstolni, s amely nem csupán a helyi lakosságnak szól, hanem a turistáknak is (annak ellenére, hogy miként a 8. ábrán is látszik, az idegenforgalomnak nincs a városban kiemelkedő szerepe). Ennélfogva, bár a városi élet felpezsdítésében nincs különösebben előtérben a klasszikus folklór, a turistáknak szóló nagyobb, látványosabb fesztiválok a szervezők ezekre az elemekre is építenek, így ezeken az eseményeken a néptánc-hagyomány is szerepet kap, ami egyébként tipikus kulturális markernek (Csurgó – Megyesi *uo.*) számít a helyi kulturális fejlesztéspolitikában.

V. Összegzés és kitekintés

Ez a tanulmány Marcaliban végzett kutatás keretein belül vizsgálta meg a „lokálisan integráltak” egy csoportját, s azt nézte meg, hogy ez a csoport milyen eszközökkel, hogyan képes saját pozíciójánál fogva az integrációt a városi szintre kiterjeszteni, s egyáltalán,

hogyan, kiket tud integrálni egy ilyen kisváros, milyen erők, milyen mechanizmusok működtetik az integráció folyamatát, és mely erők dolgoznak ellene.

Az integrációs mechanizmusok vizsgálatával párhuzamosan az interjúk során elég hamar kirajzóldtak az integrációval ellentétes erejű folyamatok, amelyek egyrészt a városra ható, különböző szintű – helyi, regionális, országos és globális – hatásokból eredtek, s amelyek a város életét mind gazdasági, mind demográfiai szempontból érintik. Másfelől pedig ugyanez a dezintegrációs folyamat egy időbeli síkon is megjelent: az interjúalanyok, akik előzetes feltételezéseim szerint beleillettek a lokálisan integráltak csoportjába, és ennek nyomán is lettek kiválasztva, nagyjából egyazon korcsoportba tartoztak, és saját élettörténetükön, karrierjükön, saját egyéni narratívájukon keresztül interpretálták a város integratív elemeinek sorvadását, elértéktelenedését, amit a hanyatlás narratívájának neveztem. Mivel alapvetően a kutatás három dimenzió alapján elemzi az integrációs folyamatokat – politikai, gazdasági és kulturális szinten –, ezért az idősíki egyfajta „negyedik dimenzióként” jelent meg a többi szintér mellett. A tanulmány az elemzés során minden mezőnél kitér az időbeli síkra is és reflektál erre a hanyatló narratívára, annak szerepére az adott dimenzió szempontjából.

Marcali városára leginkább jellemző az erős, stabil városvezetés, a folytonosság, amelyet a polgármester személye jelent, és a speciális helyzet, amely a városvezetés ellenzéki pozíciójával együtt jár, s amely egyben a város pozícióját is meghatározza országos szinten. A helyi viszonyokon túl a többi szint is alapvetően strukturálisan meghatározza a város viszonyulását és beágyazottságát regionális és országos szinten: a 2010 utáni közigazgatás centralizációja nyomán

fellépett feszültségek szintén minden mezőben kihatnak a város mindennapjaira. Az erősen centralizált államszocialista közigazgatást követően a rendszerváltás utáni decentralizáció, s a folyamatos, különböző korrekciós törekvések után ismét centralizációs törekvések jellemezték a közigazgatást, ráadásul a korábbiakhoz képest igen drasztikus mértékben. Ez azt eredményezte, hogy a helyi önkormányzatoktól az állam átvette ugyan az adósságot, de ezzel együtt az önrendelkezésük jelentős részét is átvállalta, vagyis kikerültek a városok kezéből azok a döntések, amelyek addig helyben születtek, és helyi vonatkozásúak.

Ezt az összetett problémát viszem végig mindhárom szintéren – a politikain (amelyen belül bemutatom az egészségügy és az oktatás akut kihívásait), a gazdaságin és a kulturálison is, amelyeket egyaránt – bár különböző mértékben – érintett a helyi autonómia átalakulása. A tanulmányból kiviláglik, hogy a városban zajló társadalmi folyamatok nem pusztán a helyi, illetve az országos politikai erőviszonyok következményei, hanem globális folyamatok is eredményezik a fiatalok elvándorlását és a munkaerő elszívását, ugyanakkor az elemzés részleteiben elsősorban a helyi szintekre fókuszálok, illetve az országos szint helyi politikára gyakorolt hatására. Ezek a folyamatok azonban összességükben rövid távon, és helyben kiéleztek és a felszínre hoztak olyan társadalmi feszültségeket, amelyek korábban egyáltalán nem jellemezték a városban az együttélést.

A város egyik erőssége mindenképpen az élénk gazdasági élete és a jó adottságai, amelyek részben a jó politikai kapcsolatokra vezethetők vissza, és a kora kilencvenes évekre, a privatizáció utáni időszakra nyúlnak vissza, amikor a városvezetés egyrészt tulajdonrészeseledést vállalt több vállalatnál is, amivel stabilizálta a működésüket, másrészt pedig külföldi beruházókat vonzott Marcaliba. Ennek megfelelően magas a foglalkoztatottság és alacsony a munkanélküliség, ami másfelől azt is jelenti, hogy a munkáltatói oldalon magas a munkaerőhiány, magas a fluktuáció, és nehéz szakképzett munkaerőt találni. Ezekhez a folyamatokhoz kapcsolódik az interjúalanyok morális ítélete a munka világával kapcsolatban, amely szerint a fiatalok generációja már nem értékeli úgy a munkát, máshogy viszonyul hozzá.

A kultúra területét is jellemzik azok a problémák, amelyek a többi szintet – a kultúrát fogyasztó lakosság elvándorlása, illetve a városi terek átalakulása az utóbbi 10-15 évben erőteljesen érezhető. A kultúrában szintén jelentős szerepet vállal a város mind a források megteremtésében, mind a

kultúrpolitika meghatározásában, és szoros együttműködésben dolgozik a Művelődési Központtal, amelynek elsődleges célja, hogy a meglévő, gyorsan változó helyi igényeknek teremtsen meg a kultúra fogyasztásának lehetőségeit, illetve hogy a kultúrafogyasztáson keresztül alakítsa ki kötődéseket, helyi identitást, amelyben a tömeges fesztiválok, főleg az étkezéssel kapcsolatos rendezvények kiemelt szerepet kapnak.

A fenti folyamatokat megvizsgálva kérdés marad, hogy a szubszidiaritás milyen formái tudnak érvényesülni helyben, e strukturális nyomások hatására – milyen mozgástere van egy kisvárosnak az olyan országos, sőt globális problémákra, jelenségekre, mint amilyen az elvándorlás, a városi terek átalakulása vagy a képzett munkaerő tömeges hiánya. A tanulmány arra világít rá, hogy a globális hatások olyan kihívások elé állítják a kisvárosokat, amelyekre pusztán helyi erőforrásokból nagyon nehéz, ha nem lehetetlen megoldásokat, válaszokat találni. Ugyanakkor az is kiderült a kutatómunka során, hogy a kisváros lokálisan integrált rétege az, amely saját (gazdasági, politikai vagy kulturális) tőkén keresztül a leginkább képes a helyi értékeket megteremtteni és a helyi autonómiát érvényesíteni. A kisvárosi dinamikák szempontjából ugyanakkor döntő kérdés, hogy ez a lokálisan integrált réteg mennyire tud hosszú távon fennmaradni, hosszú távú stratégiákat kínálni, illetve saját magát reprodukálni.

Felhasznált szakirodalom

- Börzel, Tanja – Buzogány Áron 2016
Environmental Organisations and the Europeanisation of Public Policy in Central and Eastern Europe: the Case of Biodiversity Governance. *Environmental Politics* 19(5)
<https://rsa.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644016.2010.508302> DOI: 10.1080/09644016.2010.508302
- Bauman, Zygmunt 1998 *Work, Consumerism and the New Poor*. Buckingham, Open University Press.
- Csurgó Bernadett – Megyesi Boldizsár 2015
Local Food Production and Local Identity: Interdependency of Development tools and Results. *socio.hu*, special issue (3) https://socio.hu/uploads/files/2015en_food/introduction.pdf <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2015en.167>

- Doherty, Michael 2008 When the Working Day is Through: The End of Work as Identity? *Work Employment & Society* 23(1) <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0950017008099779>
- Éber Márk Áron – Gagy Ágnes – Geröcs Tamás – Jelinek Csaba – Pinkasz András 2014 1989: Szempontok a rendszerváltás globális politikai gazdaságtanához. *Fordulat* 21 (1). http://fordulat.net/pdf/21/F21_Helyzet_Muhely.pdf
- Feischmidt Margit – Szombati Kristóf 2018 A szegénység kisajátítása és szimbolikus újra-keretezése: az 'érdemtelenek' rasszizálása és az 'érdemesek' etnicizálása. Gyöngyöspata tanulmányai. *Magyar Tudomány*, 179 (6) https://mersz.hu/dokumentum/matud_235 DOI: 10.1556/2065.179.2018.6.16
- Gagy Ágnes 2019 *A válság politikái. Új kelet-közép-európai mozgalmak globális perspektívában*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Gans, Herbert J. 1995 *The War Against the Poor: the Underclass and Antipoverty Policy*. N.Y., Basic Books.
- Kovács Imre – Kučerová, Eva 2006 The Project Class in Central Europe: The Czech and Hungarian Cases. *European Society for Rural Sociology* 46 (1). <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9523.2006.00403.x>
- Kovács Imre – Hajdu Gábor – Gerő Márton – Kristóf Luca – Szabó Andrea in Kovács Imre szerk. 2017 *Társadalmi integráció. Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban*. Budapest – Szeged, MTA TK Szociológiai Intézet – Belvedere Meridionale Kiadó.
- Kovács Imre 2012 *Vidék az ezredfordulón. A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Argumentum.
- Kovai Cecília 2018 *A cigány-magyar különbségtétel és a rokonság*. Budapest, L'Harmattan.
- Lennert József 2019 *A magyar vidék demográfiai jövőképe 2051-ig, különös tekintettel a klímaváltozás szerepére a belső vándormozgalom alakításában*. *Területi Statisztika*, 2019, 59(5):498-525; <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2019/05/ts590503.pdf> <https://doi.org/10.15196/TS590503>
- Pálné Kovács Ilona 2016 *A magyar decentralizáció kudarca nyomában*. *Studia Regionum, Dialóg Campus*.
- Robertman, Sveta 2015 Not to Be Hungry Is Not Enough: An Insight Into Contours of Inclusion and Exclusion in Affluent Western Societies. *Sociological Forum* 30 (3) <https://www.jstor.org/stable/43654131?seq=1> <https://doi.org/10.1111/socf.12190>
- Szikra Dorottya 2014 Democracy and Welfare in Hard Times: The Social Policy of the Orbán Government in Hungary Between 2010 and 2014. *Journal of European Social Policy* (11). <https://doi.org/10.1177/0958928714545446>
- Váradai Monika Mária 2008 *Kistelepülések lépés-kényszerben*. Budapest, Új Mandátum Kiadó.

Adatbázisok és online források

- KSH
TeIR
www.terport.hu
Marcali GAMESZ beszámoló, 2018 november <http://www.marcali.hu/images/eloterjesztesek/02018/1122/02-et-20181122.pdf>
www.marcaliportal.hu